

EMILIA SZYMCZAK

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

**„DZIEWCZYNY NA POLITECHNIKI”
- ANALIZA WYBRANYCH PRZEKAZÓW REKLAMOWYCH
PROMUJĄCYCH PRZEŁAMYWANIE STEREOTYPÓW
ZAWODOWYCH I BARIER PŁCIOWYCH
W OBSZARZE MĘSKICH KIERUNKÓW STUDIÓW**

ABSTRACT. Szymczak Emilia, *„Dziewczyny na politechniki” – analiza wybranych przekazów reklamowych promujących przełamywanie stereotypów zawodowych i barier płciowych w obszarze męskich kierunków studiów* [“Girls to Technical Universities” – Analysis of Selected Commercial Messages Promoting Breaking the Occupational Stereotypes and Sex Barriers]. *Studia Edukacyjne* nr 36, 2015, Poznań 2015, pp. 87-112. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2958-2. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2015.36.6

Nowadays it is difficult to clearly define what still belongs to strictly masculine domain and what no longer belongs to it. Considering the fight for women’s social equality as well as a number of socio-economical strategies, practices and tendencies we can say about successive pushing back the boundaries and discovering more distant areas of knowledge, education and realisation of occupational duties. Broadly defined commercial messages that contribute to promoting occupations which are non-stereotypically feminine are the subject matter of this article. Its aim is also to present how, through these kind of social practices, women’s attention is attracted to other, as yet inaccessible to them majors, educational areas as well as which techniques are used firstly in order to direct women’s educational preferences and then their occupational aspirations as effectively as possible.

Key words: women, education, masculine educational areas, commercial messages, occupational stereotypes, sex barriers

We współczesnym świecie trudno jednoznacznie określić, co jeszcze należy do dziedzin typowo męskich, a co już nie. Biorąc pod uwagę walkę o równość społeczną kobiet oraz szereg strategii, praktyk i tendencji o charakterze społeczno-ekonomicznym, możemy mówić o sukcesywnym prze-

suwaniu granic i otwieraniu przed nimi coraz odleglejszych, z punktu widzenia tradycyjnej socjalizacji, obszarów wiedzy, kształcenia i realizacji zawodowych obowiązków. Przedmiotem artykułu są szeroko pojęte komunikaty reklamowe, które mają swój udział w promowaniu niestereotypowo kobiecych kierunków studiów i związanych z nimi zawodów. Niniejszy tekst ma na celu ukazać, w jaki sposób za pośrednictwem owych przekazów próbuje się zwrócić uwagę współczesnych kobiet na dotychczas postrzegane jako tradycyjnie męskie dziedziny kształcenia. Ponadto, analizie zostaną poddane stosowane w nich techniki perswazji, mające na celu możliwie najbardziej efektywne odwoływanie się do emocji oraz podgrzewanie aspiracji¹ edukacyjnych i zawodowych jej adresatek.

Podejmując zagadnienie dotyczące stereotypów zawodowych i barier płciowych, nie sposób nie rozpocząć od fundamentalnych kwestii dotyczących głównych pryzmatów postrzegania męskości i kobiecości. Dualistyczna wersja świata, która jednoznacznie oddzielała rzeczywistość męską od kobiecej czyniąc z nich dwa bieguny antynomii, przez długie lata była częścią świadomości społecznej i tym samym w sposób radykalny warunkowała biografie kobiet i mężczyzn.

Przez długie lata sposób postrzegania ról społecznych i płciowych zdominowany był przez paradygmat esencjalistyczny, który zakładał całkowite zróżnicowanie, odmienność i liczne dychotomie na linii kobiecość – męskość. Esencjalizm biologiczny w całości podporządkowywał funkcjonowanie obu płci czynnikom biologicznym i odwołując się do nich, tłumaczył wszelkiego rodzaju różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami. To właśnie za sprawą biologii odwoływano się do niej, a także do odwiecznych praw i woli Boga, dyskurs esencjalistyczny przez wiele lat uznawany był za niepodlegający podważeniu i miał charakter uniwersalny i ponadczasowy². Pogląd ten głosił całkowite zróżnicowanie pod względem fizycznym, jak również psychicznym obu płci, co wynikało m.in. z odmiennej fizjologii oraz, w konsekwencji, wiązało się z odmiennymi rolami pełnionymi w społeczeństwie³. Owe różnice wiązały się z kolei z odmiennym systemem wartości kobiet i mężczyzn, przekonaniem, różnicami emocjonalnymi, jak rów-

---

¹ E. Hopper, *Educational Systems and Selected Consequences of Patterns of Mobility and Non-Mobility in Industrial Societies: A Theoretical Discussion*, [w:] *Readings in the Theory of Educational Systems*, red. E. Hopper, London 1971, s. 297, za: Z. Melosik, *Edukacja uniwersytecka i procesy stratyfikacji społecznej*, Kultura-Społeczeństwo-Edukacja, 2013, 1, s. 34.

² A. Gromkowska-Melosik, *Pat socjalizacyjny? Kontrowersje wokół społecznych konstrukcji kobiecości i męskości*, [w:] *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty*, red. M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak, t. 5, Gdańsk 2010, s. 185.

³ A. Czarnacka, *Encyklopedia gender. Płeć w kulturze*, Warszawa 2014, s. 121-122.

nież, w co powszechnie wierzono, z różnicami w zakresie posiadanych predyspozycji poznawczych⁴.

W tym miejscu warto wspomnieć, iż przez długie lata uważano kobietę za „Gorszego innego”. Sądzono powszechnie, iż jest ona gorzej „wyposażona” od mężczyzn po względem biologicznym oraz intelektualnym, co jednoznacznie określało jej rolę i zadania w społeczeństwie⁵. Nerozerwalnie związany był z tym odwieczny prymat macierzyństwa, jako fundamentalnej i przez długie lata jedynie słusznej powinności kobiecej. Doskonałą egemplifikacją w tym zakresie jest epoka wiktoriańska, w której macierzyństwo i związana z nim funkcja reprodukcyjna kobiety były najważniejszym elementem jej egzystencji⁶.

Z teorią esencjalistyczną nerozerwalnie związana jest zasada binaryzmu płci, która wyznaczała odmienne powołanie kobiet i mężczyzn oraz związane z nim funkcje społeczne⁷. Zwolennicy tego podejścia są przekonani, że kobiety i mężczyźni stanowią części dwóch odmiennych, zupełnie niepodobnych do siebie światów, a nawet galaktyk (w myśl powszechnie znanego stwierdzenia J. Greya: „Mężczyźni są z Marsa, kobiety z Wenus”⁸). Niniejsze przekonania wzmacniane są w trakcie procesu socjalizacji, podczas którego, jak pisze M. Margaret, zarówno dziewczynki, jak i chłopcy podlegają presji otoczenia, która wdraża ich do „poprawnego” odczytywania ról męskich i kobiecych⁹, by w sposób jak najlepszy mogli kształtować swoje cele życiowe i ukierunkowywać aspiracje¹⁰. I tak, do niedawna powszechnie sądzono, że do typowo męskich dziedzin należą m.in.: nauki fizyczne, przyrodnicze, inżynieria, prawo, medycyna i biznes. Kobiety natomiast predysponowane były do rozwijania swoich umiejętności i kompetencji w takich dziedzinach, jak np.: pielęgniarstwo, nauczanie początkowe oraz gospodarstwo domowe¹¹.

⁴ B.L. Marshall, *Snipsand Snails and Theorists' Tales Classical Sociological Theory and The Making of "Sex"*, *Journal of Classical Sociology*, 2002, 2, s. 137-142.

⁵ A. Gromkowska, *Kobiecość w kulturze globalnej. Rekonstrukcje i reprezentacje*, Poznań 2002, s. 42.

⁶ A. Gromkowska-Melosik, *Kobieta epoki wiktoriańskiej. Tożsamość, ciało i medykalizacja*, Kraków 2013, s. 33-78; S.L. Bem, *Męskość. Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańsk 2000, s. 22-23.

⁷ A. Gromkowska-Melosik, *Sukces edukacyjno-zawodowy i problem maskulinizacji kobiet*, [w:] *Tożsamość w społeczeństwie współczesnym: pop-kulturowe (re)interpretacje*, red. A. Gromkowska-Melosik, Z. Melosik, Kraków 2012, s. 71.

⁸ J. Gray, *Mężczyźni są z Marsa, Kobiety z Wenus*, Poznań 2008, s. 21.

⁹ M. Mead, *Płeć i charakter*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, przekł. T. Hołówka, Warszawa 1982, s. 24.

¹⁰ J.S. McIlwee, J.G. Robinson, *Women in engineering. Gender, Power and Workplace culture*, New York 1992, s. 11.

¹¹ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety mężczyźni i społeczeństwo*, przekł. A. Gromkowska-Melosik, red. naukowa Z. Melosik, Warszawa 2005, s. 143.

Krytycy podejścia esencjalistycznego w sposób jednoznaczny podważają stałość i niezmienność podziału na dziedziny męskie i kobiece. Upatrują w tych zabiegach działań męskiej części społeczeństwa i sukcesywnego potwierdzania w ten sposób ich dominacji i patriarchalnego układu społecznego¹². Z biegiem lat zaczęto dostrzegać niedoskonałość i jednostronność tego podejścia, co spowodowało, że sukcesywnie traciło ono na znaczeniu i malała jego siła przekazu.

Kontrparadygmatem do esencjalizmu biologicznego jest konstruktywizm społeczny. W myśl jego założeń możemy mówić o przesunięciu akcentu z biologii na kulturę, jako jednego z ważniejszych czynników warunkujących kształtowanie się kobiecości i męskości. Konstruktywizm społeczny w najprostszym ujęciu to przekonanie, że nie ma jednoznacznie zdefiniowanej (przez biologię) kobiecości i męskości jako niepodważalnego wzorca, matrycy, do której każdy powinien dopasowywać się przez całe swoje życie. Zwraca się tu uwagę na społeczną walkę o znaczenia¹³ oraz siłę i przewagę czynników kulturowych oraz socjalizacyjnych. Mówiąc o konstruktywizmie społecznym, możemy odwołać się do pojęcia *tabula rasa* Johna Locka¹⁴, bowiem rodząc się jesteśmy jak biała karta, która sukcesywnie zostaje wypełniona poprzez nasze doświadczenia, wielość otaczających nas bodźców, przekazów i wzorców kulturowych, które stanowią dominujące, społecznie akceptowane znaczenia nadawane męskości i kobiecości, obowiązujące w danym czasie, kulturze i przestrzeni. W podejściu konstruktywistycznym na pierwszy plan wysuwa się płeć kulturowa (gender-rodzaj) oraz role społeczne przypisane zarówno kobietom, jak i mężczyznom¹⁵. Analizując role społeczne kobiet i mężczyzn w dalszym ciągu dostrzec w nich można odzwierciedlenie wartości typowych dla systemu patriarchalnego i związanej z nim męskiej dominacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że od czasów pojawienia się ruchów emancypacyjnych i związanej z nimi walki kobiet o ich pełniejszy udział w życiu społecznym obecne są postępujące zmiany na różnych płaszczyznach społecznych, m.in. również w edukacji wyższej kobiet i preferowanych przez nie kierunków kształcenia.

Analizując współczesne preferencje edukacyjne kobiet, należy wspomnieć o początkach udziału tej grupy społecznej w edukacji wyższej. Istotnym punktem odniesienia będzie w tym kontekście połowa XIX wieku, a w niej kobiece „szturm na uniwersytety” stanowiący bezpośrednie reperkusje

¹² A. Gromkowska-Melosik, *Sukces edukacyjno-zawodowy*, s. 72.

¹³ A. Gromkowska-Melosik, *Pat socjalizacyjny?*, s. 187.

¹⁴ A. Czarnačka, *Konstruktywizm*, [w:] *Encyklopedia gender*, s. 248.

¹⁵ P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie*, Warszawa 1996, s. 339.

działalności licznych, mnożących się w XIX i XX wieku stowarzyszeń i organizacji kobiecych¹⁶. Do głównych postulatów żeńskiej części społeczeństwa należało wtedy m.in.:

poszerzenie możliwości edukacyjnych kobiet, głównie przez dostęp do uniwersytetów, zdobycie większych możliwości pracy zarobkowej i bardziej godziwego za nią wynagrodzenia, reformę prawa rodzinnego (stosunki mąż-żona, prawo do majątku i dzieci) [oraz] wywalczenie praw politycznych¹⁷.

Jednym z krajów, który jako pierwszy otworzył kobietom szkoły wyższe była Szwajcaria (lata 40. XIX wieku). Nowe możliwości edukacyjne w tym państwie zaowocowały napływem kobiet z innych krajów pragnących pogłębiać swoją edukację (w tym np. Polek). Kolejnymi przykładami szkół wyższych otwartych dla kobiet była *Medical School of Women* w Anglii (otworzona w 1874 roku) oraz uniwersytet w Londynie – w 1879 roku. Warto wspomnieć, iż w Stanach Zjednoczonych kobiety nie mogły studiować w college'ach razem z mężczyznami aż do 1832 roku¹⁸. Z kolei, uniwersytety w Cambridge i Oxfordzie zaczęły przyjmować studentki dopiero po pierwszej wojnie światowej.

Należy zwrócić uwagę, iż kobiety realizując swoją ścieżkę edukacyjną i zawodową, od lat zwykły wybierać kierunki związane przede wszystkim z opieką, nauczaniem, sektorem usług, które, w ich przekonaniu, były w pełni skorelowane z ich naturą, biologicznymi powinnościami oraz wzmacniały ich tożsamość płciową¹⁹. To w nich upatrywały możliwość osiągnięcia swoich życiowych aspiracji i udoskonalenia siebie w drodze do stania się jeszcze lepszą kobietą (w esencjalnym rozumieniu tego słowa). Istotny jest również fakt, iż coraz szerzej otwarty dostęp kobiet do edukacji wyższej nie był równoznaczny z możliwością studiowania na wszystkich kierunkach oraz nie zawsze spotykał się z aprobatą społeczną. Szczególnie wtedy, kiedy łamał odwieczny porządek społeczny i utarte, tradycyjne role społeczne. Warto podkreślić, iż mówiąc o otwarciu kobietom dostępu do szkół wyższych, mamy na myśli proces długofalowy, który nie odbywał się bez dodatkowych problemów i oporów²⁰.

---

¹⁶ M. Bogucka, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Warszawa 2006, s. 259-263.

¹⁷ Tamże, s. 261-262.

¹⁸ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, s. 142.

¹⁹ I. Löwy, *Okowy rodzaju. Męskość. Kobiecość. Nierówność*, Bydgoszcz 2012, s. 156, za: M. Philips, *It's all men's fault*, *Times Literary Supplement*, 9 April 1999; D. Conway (red.), *Free-Market Feminism*, London 1998.

²⁰ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, s. 143.

Warte wspomnienia są przy tym szkoły, które umożliwiały kobietom kształcenie w typowo męskich dziedzinach. Przykładem mogą być elitarne college'e kobiece, np.: „Siedem Sióstr” (*Seven Sisters Colleges*) w Stanach Zjednoczonych, tj. w Massachusetts, Nowym Jorku i Pensylwanii (Mont Holyoke, Vassar, Wellesley, Smith, Radcliffe, Bryn Mawr i Bernard). Powstały one pod koniec lat 80. XIX wieku. Ich cechą charakterystyczną było zachęcanie kobiet do rozwoju osobistego, jak również rozbudzanie ich aspiracji edukacyjnych²¹. Analizując historię polskich uczelni technicznych, odnaleźć można wyłącznie dane fragmentaryczne odnoszące się do studiujących w nich kobiet. Dane historyczne Politechniki Lwowskiej, Akademickiej Szkoły Górniczej w Kielcach czy Politechniki Warszawskiej w większości dotyczą męskiej kadry i wybitnych absolwentów. Zapisy dotyczące kobiet mają charakter, jak już wspomniałam, fragmentaryczny, co może świadczyć o ich niewielkim udziale w tych społecznościach akademickich. Z kolei, na Politechnice Lwowskiej kobiety mogły formalnie studiować od 1911 roku, jednak oficjalny wzrost liczby studentek odnotowano dopiero po 1918 roku. Warto również wspomnieć, iż od roku 1939 średnia roczna liczba studiujących tam kobiet wynosiła już 150 osób. Do wydziałów, które cieszyły się największym zainteresowaniem studentek zaliczyć można: Wydział Architektoniczny, Wydział Rolniczo-Lasowy, Wydział Ogólny i Wydział Chemiczny²².

Doskonałą egzemplifikacją nowego trendu – przełamywania barier i stereotypów w zakresie typowo męskich i kobiecych kierunków kształcenia jest Janina Gibała – pierwsza studentka (wolna słuchaczka) Akademii Górniczej, którą immatrykulowano w roku akademickim 1921/1922, jak również Marta Adelajda Dorota Kłyszewska (z domu Suchanek) – pierwsza kobieta w Polsce (przyjęta na studia kilka lat później – jako student zwyczajny)²³ – która ukończyła studia z tytułem magistra inżyniera górnika. Analizując powyższe przypadki, nie sposób nie zwrócić uwagi na to, iż fakt oficjalnego dopuszczenia kobiet do Akademii Górniczej (w roku akademickim 1922/1923) wiązał się nierozwalnie z określeniem *numerus clausus*. Ograniczenie to dotyczyło maksymalnej liczby studentek, jakie mogły być przyjęte – w tym przypadku równało się liczbie ośmiu kobiet przyjmowanych na pierwszy rok. Co ciekawe, wśród przyczyn takiej decyzji wymieniano próbę uniknię-

²¹ Tamże.

²² *Historia Politechniki Lwowskiej*, <http://www.lwow.home.pl/pol.html>, [dostęp: 15.07.2015].

²³ W okresie II Rzeczypospolitej wolnych słuchaczy określano mianem studentów nadzwyczajnych, natomiast pełnoprawnego uczestnika studiów określano mianem studenta zwyczajnego.

cia rywalizacji i konkurencji z mężczyznami²⁴. Nie ulega wątpliwości, iż limity te w sposób jednoznaczny wpłynęły na dostępność tego kierunku dla przyszłych studentek pragnących realizować swoje edukacyjne aspiracje w tej dziedzinie.

Współcześnie możemy mówić o radykalnych zmianach w zakresie dostępu oraz udziału kobiet w edukacji wyższej. Związane jest to bezsprzecznie ze swoistym „odrodzajowieniem”²⁵ naszego życia społecznego i otwarciem granic dla kobiet, by mogły, na równi z mężczyznami, podejmować studia w interesujących je dziedzinach – nie zawsze typowo kobiecych. Co niezwykle ciekawe, biorąc pod uwagę wszelkiego rodzaju dane statystyczne dotyczące studentów uczelni wyższych, obecnie możemy mówić o szeroko pojętej supremacji kobiet w tym obszarze. A. Gromkowska-Melosik analizując dostęp kobiet do studiów wyższych, zwraca uwagę, iż na 74 kraje świata w 51 kobiety stanowią większość studiujących w nich osób. Interesujący jest również fakt, iż dominacja kobiet dotyczy także typowo patriarchalnych krajów, jak np. Izrael i Turcja²⁶. W samej Polsce, jak głosi Raport MNiSW z 2013 roku, pomimo sukcesywnego spadku liczby studentów, który odnotowuje się począwszy od 2005 roku (w samym roku akademickim 2013/2014 było o 127 050 mniej studiujących osób niż rok wcześniej)²⁷, udział kobiet w studiach wyższych ulega systematycznemu wzrostowi. Według ostatniego raportu „Kobiety na politechnikach” z 2015 roku, liczba studiujących kobiet w Polsce w roku akademickim 2013/2014 stanowiła 58,4% wszystkich studiujących (warto zwrócić uwagę, iż jest to poziom ustabilizowany od 4 lat)²⁸.

Równocześnie można zaobserwować także inny kierunek zmian w obszarze edukacji wyższej, związany z płciową segregacją edukacji w uczelniach wyższych. Z roku na rok można bowiem zaobserwować spadek zainteresowania kierunkami humanistycznymi, społecznymi, jak również obszarami kształcenia z dziedziny ekonomii, administracji, rolnictwa i usług. Tendencja wzrostowa utrzymuje się z kolei na kierunkach ścisłych

---

²⁴ A. Chadaj, *O pierwszej kobiecie z dyplomem magistra inżyniera górnika*, *Górnictwo i Geoinżynieria*, 2009, 3, s. 35-36.

²⁵ Pojęcie to można odnieść do stopniowego zanikania i ewoluowania tradycyjnie rozumianych wizerunków męskości i kobiecości we współczesnej rzeczywistości społecznej.

²⁶ A. Gromkowska-Melosik, *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu*, Kraków 2011, s. 130-131.

²⁷ *Kobiety na politechnikach*, Raport 2015, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Marzec 2015, http://dziewczynynapolitechniki.pl/2015/pdfy/Raport_Kobiety_na_politechnikach_2015.pdf [dostęp: 26.08. 2015], s. 2.

²⁸ Tamże.

i technicznych, m.in. w ramach podgrupy inżynieryjno-technicznej, matematycznej i statystycznej oraz architektury i budownictwa²⁹.

W sposób szczególnie należy zwrócić uwagę, iż w obliczu tychże zmian, wzrost ogólnej liczby studentów na kierunkach ścisłych i technicznych prowadzi z sobą wzrost kobiet studiujących w tychże obszarach kształcenia. Jednym z przykładów może być architektura i budownictwo, gdzie jak podaje raport MNiSW, w latach 2007-2011 odnotowano wzrost odsetka studiujących kobiet z 29% do 38%³⁰. Kolejnym argumentem potwierdzającym te zmiany jest fakt, iż na przestrzeni lat 2007-2011 liczba kobiet studiujących na kierunku: matematycznym i statystycznym wzrosła o 1827 osób. W latach tych największy wzrost udziału kobiet zaobserwowano na kierunkach: ochrony i bezpieczeństwa (6444 osób), architektury i budownictwa (2731), medycznym (2722) oraz inżynieryjno-technicznym-(2566)³¹. Według Raportu „Dziewczyny na politechniki”, największy przyrost studentek w ciągu pięciu lat (do roku 2006 do 2011) przyjętych na pierwszy rok studiów miał miejsce na kierunkach szkół należących do Resortu Spraw Wewnętrznych (13,99%), Obrony Narodowej (7,61%) oraz specjalnościach wyższych szkół technicznych (5,78%)³². Biorąc pod uwagę najbardziej aktualnie dane z Raportu „Kobiety na politechnikach” z 2015 roku, ogólny procent kobiet na uczelniach technicznych w Polsce, w latach 2007-2015, wzrósł o ponad 6%, z 30,7% w roku akademickim 2007-2008 do 36,9% w roku akademickim 2014/2015 – i stale rośnie³³. Całkowity wzrost ogólnej liczby studentów na uczelniach technicznych od roku akademickiego 2007/2008 do 2014/2015 wyniósł prawie 4 tysiące osób³⁴.

Analizując dane statystyczne w tym kontekście, warto zauważyć, że wzrostowi ogólnej liczby kobiet na kierunkach technicznych towarzyszy spadek liczby mężczyzn. Raport „Kobiety na politechnikach” podaje, iż od roku akademickiego 2007/2008 odnotowano wzrost ogólnej liczby kobiet na publicznych uczelniach technicznych o 20 047 osoby, z kolei w tych samych latach liczba mężczyzn na tego typu uczelniach spadła o 16 114 studentów³⁵. Największy udział kobiet odnotowano na uczelniach technicznych częściowo humanistycznych, tj. Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym

---

²⁹ *Szkolnictwo Wyższe w Polsce*, Raport MNiSW 2013, https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59a1f6.pdf, [dostęp: 15.08.2015] s. 16.

³⁰ Tamże.

³¹ *Szkolnictwo Wyższe w Polsce*, Raport MNiSW 2013, s. 18.

³² *Dziewczyny na Politechniki*, Raport 2012, s. 7-8, <http://www.dziewczynynapolitechniki.pl/2012/pdfy/raport2012.pdf>, [dostęp: 15.08.2015].

³³ *Kobiety na politechnikach*, Raport 2015, dz. cyt., s. 2.

³⁴ Tamże, s. 3.

³⁵ Tamże, s. 4.

im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu (51,7%) i Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku Białej (50%) oraz na Politechnice Koszalińskiej (49,4%). W ostatnich latach największą popularnością wśród kobiet cieszą się z kolei: Politechnika Świętokrzyska, Politechnika Poznańska, Politechnika Warszawska i Politechnika Gdańska, o czym świadczy największy wzrost procentowy studentek na tych uczelniach³⁶.

Analizując zagadnienie udziału kobiet na stereotypowo męskich, nietradycyjnie kobiecych kierunkach kształcenia należałoby zastanowić się nad czynnikami, które wpłynęły i wciąż wpływają na opisywane zmiany. Bez wątplenia, należy do nich szeroko pojęty ruch emancypacyjny kobiet. Wart wspomnienia jest tutaj okres wzmożonych ruchów feministycznych po II wojnie światowej, określanych powszechnie jako „druga fala”³⁷. Ich rozkwit i działalność przypada na lata 60. i 70. XX wieku³⁸. To właśnie podczas ich trwania kobiety zaczęły z pełną determinacją walczyć o wolność i równouprawnienie, nie godząc się na dalsze uciski i niesprawiedliwości³⁹, co miało również swoje konsekwencje w ich dostępie do edukacji. Niezwykle istotną rolę w tym zakresie odegrały hasła feminizmu liberalnego (zwanego feminizmem „głównego nurtu”⁴⁰), którego prekursorką była Betty Friedan, autorka książki *Mistyka kobiecości*, której publikację w roku 1963 uznaje się za początek „drugiej fali”⁴¹. Miał on na celu „zintegrowanie kobiet ze strukturami amerykańskiego społeczeństwa w sferze społeczno-politycznej i edukacyjnej”⁴². Kobiety należące do tego ruchu z pełną świadomością i determinacją, uciekając się niekiedy do bardzo kontrowersyjnych działań, dążyły do uzyskania równego z mężczyznami statusu, wyrażającego się np. w takim samym jak mężczyźni dostępie do edukacji, możliwościach zatrudnienia oraz wysokości otrzymywanych wynagrodzeń. Inny nurt feministyczny, który odegrał znaczącą rolę w emancypacji kobiet to feminizm radykalny, postulujący walkę z patriachatem, seksizmem oraz działania na rzecz równości płciowej w strukturach społeczno-politycznych⁴³. Myśl feministyczna za sprawą swych wiernych i zdeterminowanych działaczek zwróciła uwagę społeczną na problem patriarchalnego społeczeństwa oraz przyczyniła się

³⁶ Tamże, s. 5.

³⁷ J. Bator, *Feminizm, postmodernizm, psychoanaliza*, Gdańsk 2001, s. 8.

³⁸ S. Kuźma-Markowska, *Druga fala*, [w:] *Encyklopedia gender*, s. 97.

³⁹ F. Anthias, *Beyond Feminism and Multiculturalism: Locating Difference and the Politics of Location*, *Women's Studies International Forum*, 2002, 25, 3, s. 275.

⁴⁰ E. Gontarczyk, *Kobiecość i męskość jako kategorie społeczno-kulturowe w studiach feministycznych. Perspektywa socjologiczno-pedagogiczna*, Poznań 1995, s. 85.

⁴¹ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, s. 29.

⁴² S. Kuźma-Markowska, *Druga fala*, s. 97-98.

⁴³ Tamże.

do zauważenia aspiracji i dążeń kobiet⁴⁴. Bez wątplenia, swoistą reperkusją tychże ruchów był wzrost zainteresowania kobiet studiowaniem i związany z nim zwiększający się udział kobiet w edukacji wyższej. Z drugiej strony, trudno jednak nie wspomnieć o nadal utrzymujących się nierównościach pomiędzy kobietami i mężczyznami w obszarze nauki i na rynku pracy. Naszą rzeczywistość społeczną przepelniają informacje dotyczące w dalszym ciągu powtarzających się sytuacji dyskryminacji kobiet, odizolowujących skutecznie teorię równości od praktyki rzeczywistości społecznej oraz uniemożliwiających kobietom pełną realizację swoich zawodowych, jak również edukacyjnych aspiracji. Przykładem mogą być m.in. niższe zarobki kobiet, utrudniony dostęp do piastowania wyższych stanowisk, do szeroko pojętej kariery naukowej⁴⁵ oraz zjawisko tzw. „szklanego sufitu” w sferze zawodowej⁴⁶.

Kolejny kontekst i zarazem przyczyna sukcesywnie postępujących zmian społecznych, którą w obecnym czasie mamy okazję obserwować, to właśnie szeroko pojęta polityka równości płciowej. W celu zmniejszenia segregacji płciowej współcześnie wdraża się wiele praktyk społecznych, które mają na celu jej minimalizowanie i neutralizowanie. Segregacja płciowa w najprostszym rozumieniu tego słowa to dominacja jednej płci, która wiąże się nierozzerwalnie z nierównym dostępem kobiet i mężczyzn do określonych zawodów. U jej podstaw leżą wzorce kulturowe i socjalizacyjne⁴⁷, a także stereotypy oraz splot wielu innych czynników, m.in.: biologicznych, technicznych, ekonomicznych, politycznych, prawnych, rodzinnych i psychologicznych⁴⁸. Można mówić o segregacji horyzontalnej (poziomej) oraz wertykalnej (pionowej). Pierwszy rodzaj odnosi się do jednoznacznego podziału na zawody kobiece i męskie, co konsekwentnie wpływa na ich wybory edukacyjne, a następnie zawodowe i niejednokrotnie wiąże się z faktem podejmowania przez kobiety mniej prestiżowych, stereotypowo kobiecych zawodów, które w rezultacie są gorzej płatne. Wertykalny charakter segregacji związany jest z niemożnością osiągnięcia przez kobiety wyższych stanowisk oraz zawodowego awansu. Swoistą egzemplifikacją tego zjawiska jest fakt zmniejszania się liczby kobiet wraz z osiągnięciem kolejnych stopni awansu⁴⁹.

⁴⁴ E. Kaschack, *Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne*, Gdańsk 1996, s. 19.

⁴⁵ M. Młodożeniec, A. Knapieńska, *Czy nauka wciąż ma męską płęć? Udział kobiet w nauce*, Nauka, 2013, 2, s. 47-49.

⁴⁶ I. Machaj, *Męskość i kobiecość – społeczne definiowanie relacji*, [w:] *Męskość i kobiecość czy walka płci*, red. I. Machaj, R. Suchocka, Poznań 2009, s. 16-17.

⁴⁷ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, s. 304.

⁴⁸ I. Reszke, *Kształtowanie osobowości kobiet i jej wpływ na karierę*, *Kobieta i Biznes*, 1994, 2, s. 6.

⁴⁹ P. Zwierzch, *Wertykalna segregacja płciowa w teoriach ekonomicznych na przykładzie państw Unii Europejskiej*, [w:] *Ekonomia i prawo*, red. B. Polszakiewicz, J. Boehlke, XII, 3, Toruń 2013, s. 426.

Aby przeciwdziałać tego typu praktykom społecznym, sukcesywnie powstaje wiele inicjatyw i uregulowań prawnych. Ich przykładem są np.: *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* powstała w ramach Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych, *Międzynarodowa Karta Praw Kobiet*, Światowe Konferencje na rzecz Kobiet w Pekinie (odbywające się co 5 lat), *Wspólnotowa Strategia Ramowa na rzecz Równości Płci*, jak również sukcesywnie rozpowszechnianie strategii *gender mainstreamingu* w celu równego traktowania kobiet i mężczyzn⁵⁰.

Odnosząc kwestie nierówności płciowych do przestrzeni edukacyjnej, nie sposób nie wymienić takich współczesnych tendencji, jak powrót do klas i szkół zróżnicowanych ze względu na płeć. Ich powstawanie, jak się wierzy, ma przede wszystkim stworzyć kobietom optymalne warunki dla rozwoju – lepsze aniżeli w placówkach koedukacyjnych. Jak stwierdzają zwolennicy edukacji zróżnicowanej ze względu na płeć, kształcenie w jej ramach przynosi większe korzyści dla kobiet, które poprzez uczestnictwo w niej nabierają większej pewności siebie i wykazują lepsze osiągnięcia edukacyjne. Charakteryzują się również wzrostem poczucia własnej wartości oraz świadomością posiadanych umiejętności⁵¹. Uważa się, że w żeńskich szkołach monopłciowych nie występuje dyskryminacja dziewcząt ze względu na płeć, brakuje też niekorzystnej dla nich rywalizacji z chłopcami (szczególnie w dziedzinach i na kierunkach, w których w tradycyjnym systemie pozostawałyby w mniejszości)⁵². Potwierdzają to analizy amerykańskiego Stowarzyszenia na rzecz Jednopłciowej Edukacji – *The National Association for Choice in Education* (wcześniej, do roku 2011, *The National Association for Single Sex Public Education*), które jednocześnie zwraca uwagę na konieczność dobrej organizacji wyżej wymienionych placówek oraz wychodzenia naprzeciw indywidualnym potrzebom edukacyjnym uczniów i studentów⁵³.

Doskonałym przykładem obrazującym zasięg i skalę wyżej wymienionych tendencji są żeńskie kierunki studiów powstające na uczelniach technicznych. Przykładem mogą być Niemcy, gdzie powstało już kilka kierunków kształcenia w ramach studiów wyższych dostępnych tylko dla żeńskiej części studentów. Jedną z nich jest np.: Wyższa Szkoła Techniki i Gospodar-

---

⁵⁰ A. Czarnacka, *Przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć*, [w:] *Dyskryminacja ze względu na płeć i jej przeciwdziałanie. Przewyciężanie barier na drodze równości kobiet i mężczyzn w Polsce*, Warszawa 2004, s. 27-31, http://www.bezuprzedzen.org/doc/Dyskryminacja_ze_wzgledu_na_plec_i_jej_przeciwdzialanie.pdf, [dostęp: 15.07.2015].

⁵¹ A. Gromkowska-Melosik, *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet*, s. 93.

⁵² C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, s. 184-185.

⁵³ *The National Association for Choice in Education*, <http://www.singlesexschools.org/research-brain.htm>, [dostęp: 15.07.2015].

ki – HTW (*Hochschule für Technik and Wirtschaft Berlin*⁵⁴), w której na Wydziale Informatyki i Gospodarki mogą studiować tylko kobiety. Okazuje się, iż kierunki przeznaczone wyłącznie dla kobiet sukcesywnie zyskują na popularności, o czym świadczą inne uczelnie oferujące specjalne żeńskie grupy. Stają się one coraz bardziej popularne, a znamionuje to ich dostępność także w innych szkołach wyższych, np.: Fachhochschule w Stralsundzie (inżynieria), Jade Hochschule w Wilhelmshaven⁵⁵, Hochschule Furtwangen (informatyka gospodarcza) oraz Hochschule Bremen (informatyka). Niniejsze praktyki mają ośmielić kobiety, a przede wszystkim pomóc im wyzbyć się kompleksów i oporów związanych ze studiowaniem typowo męskich kierunków kształcenia. Dzięki nim mogą uniknąć porównywania się z mężczyznami i stworzyć żeńskie, przyjazne im środowisko do uczenia się oraz wzmacniania wzajemnej motywacji⁵⁶.

Kolejny kontekst czynników warunkujących obecne zmiany i tendencje w zakresie praktyk edukacyjnych i kierunków kształcenia względem kobiet wyznacza czynnik ekonomiczny. Nie od dziś wiadomo, że promuje się przede wszystkim to, co przynosi największe korzyści w wymiarze jednostkowym i globalnym. W dobie neoliberalizmu nie zwraca się już tak wielkiej uwagi na płeć, ale na wartość kapitałową jednostki, jej optymalne wykorzystanie oraz maksymalną efektywność ekonomiczną⁵⁷. Biorąc pod uwagę fakt, iż współcześnie możemy mówić o dobie nowoczesnych technologii, nie powinny zaskakiwać nas społeczne praktyki, które mają na celu w sposób optymalny spożytkować siły gospodarcze narodu właśnie w tym kierunku. Doskonałym przykładem jest zatem sukcesywnie postępujący rozwój przemysłu technologicznego, za sprawą którego udział inżynierów w tworzeniu coraz to nowych rozwiązań, udoskonaleń i odkryć technologicznych wydaje się w pełni zasadny. To właśnie on – rozwój technologiczny – staje się jedną z mainstreamowych tendencji politycznych i ekonomicznych, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa technologicznego państwa oraz odpowiedniego poziomu jego rozwoju⁵⁸. Jak pisze Reinhard Hütter,

---

⁵⁴ Hochschule für Technik and Wirtschaft Berlin, <http://www-en.htw-berlin.de/>, [dostęp: 15.07.2015].

⁵⁵ Jade Hochschule, <http://www.jade-hs.de/en/>, [dostęp: 15.07.2015].

⁵⁶ B. Schröder, *Męskie zawody, damskie studia. Niemiecki sposób na gender*, przekł. A. Wojnarowska, <http://www.dw.de/m%C4%99skie-zawody-damskie-studia-niemiecki-spos%C3%B3b-na-gender/a-17406129>, [dostęp: 15.07.2015].

⁵⁷ A. Gromkowska-Melosik, *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet*, s. 139.

⁵⁸ J.S. McIlwee, J.G. Robinson, *Women in engineering*, s. 1.

nasze postmodernistyczne społeczeństwo potrzebuje uczonych, techników i ekspertów w celu wyjaśnienia problemów społecznych, politycznych i środowiskowych, jakie stworzyło⁵⁹.

Włączenie kobiet do tego obszaru staje się naturalną konsekwencją i zarazem odpowiedzią na powiększające się zapotrzebowanie rynku technologicznego. Ich rosnący udział na typowo męskich kierunkach kształcenia można w tym kontekście rozumieć jako jeden z elementów koniecznych do optymalnego wdrożenia tej polityki w życie⁶⁰. Powodem takiego stanu rzeczy jest między innymi fakt, że sama obecność mężczyzn przestaje być wystarczająca w drodze do zaspokajania rosnących potrzeb o charakterze ekonomicznym i gospodarczym⁶¹. Niezwykle szybki postęp technologiczny, którego jesteśmy świadkami, wiąże się z koniecznością sukcesywnego zwiększania jakości i tempa pracy, co wymusza zwiększone nakłady i zapotrzebowanie sił pracowniczych. Świadoma popularyzacja środowiska technologicznego i kierunków inżynierskich oraz technicznych przyczynia się zatem do sukcesywnego zwiększania grona wykwalifikowanych specjalistów, którzy w tym kontekście stanowią bezsprzecznie istotny czynnik umożliwiający podejmowanie w przyszłości działań naprawczych i udoskonalień na jeszcze szerszą skalę. Kobiety stają się zatem niezbędnym elementem przemian technologicznych i inżynierskich, urzeczywistniającym się w idei stanięcia na równi (z założenia) z mężczyznami na drodze do budowania lepszego świata i bardziej zaawansowanej technologicznie rzeczywistości. Wartą wspomnienia koncepcją teoretyczną, która sprzyja owym przemianom i praktykom społecznym, jest podejście merytokratyczne, które stanowi jeden z istotnych elementów wchodzących w skład współczesnej teorii edukacyjnej. Merytokracja wiąże się z przekonaniem, iż najistotniejszym czynnikiem gwarantującym sukces społeczny są posiadane umiejętności, wiedza i zdobyte kompetencje. Podejście to jest „ślepe na płeć”, gdyż zakłada, że każdy, bez względu na to czy jest kobietą czy mężczyzną, ma równe szanse i takie same możliwości, aby osiągnąć sukces i tym samym wspiąć się na wyższe szczeble drabiny społecznej. Czynnikiem stratyfikującym są w tym układzie „udokumentowane osiągnięcia” jednostki, a w szczególności dyplom akademicki, który stanowi swoisty dowód posiadanych kompetencji i (biorąc pod uwagę rodzaj ukończonej uczelni oraz jej

---

⁵⁹ R. Hütter, *Polytechnic University*, *First Things*, 2013, 237, s. 48.

⁶⁰ Na pierwszy plan wysuwają się współcześnie kierunki z grupy STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics), tj.: nauki ścisłe, technologia, inżynieria i matematyka.

⁶¹ A. Silim, C. Crosse, *Women in Engineering. Fixing The Talent Pipeline*, Report- Institute for Public Policy Research, London 2014, http://www.ippr.org/files/publications/pdf/women-in-engineering_Sept2014.pdf?noredirect=1, [dostęp: 18.07.2015].

prestż) determinuje przyszłe losy jednostki⁶². Ukończenie przez kobiety studiów na kierunkach inżynieryjnych i technicznych staje się zatem przepustką do lepszego życia, posiadania lepszej, bardziej prestiżowej pracy i szansą na swoisty awans społeczny.

Nie można przy tym zapominać, że współczesna inżynieria jest dziedziną, która obecnie przybiera inny charakter, niż to było kilkadziesiąt lat temu i w konsekwencji nie ogranicza się już wyłącznie do czynności *stricte* konstrukcyjnych. Dzięki wykorzystaniu specjalistycznych programów i najnowszych zdobyczy technologicznych, można ją sprowadzić niekiedy do obsługi specjalistycznych urządzeń, oprogramowań oraz maszyn. Niejednokrotnie staje się przy tym mobilna, gdyż nie zawsze musi być wykonywana wyłącznie w miejscu pracy, co stanowi niewątpliwe udogodnienie zarówno dla kobiet i mężczyzn, chociażby pod względem ekonomii czasu i w obliczu konieczności godzenia wielu ról i obowiązków prywatnych oraz zawodowych⁶³.

Przytoczone argumenty, jak i dane statystyczne w sposób jednoznaczny wskazują na poważne zmiany, jakie możemy współcześnie zaobserwować w obszarze studiów wyższych, w zakresie dostępu kobiet do tradycyjnie męskich kierunków kształcenia. Niejednokrotnie stanowią one reperkusję licznych praktyk, m.in. akcji społecznych, jak np.: „Dziewczyny na politechniki” i „Dziewczyny do ścisłych” z inicjatywy Bianki Siwińskiej⁶⁴, różnorodnych spotów reklamowych, jak również posterów, plakatów promujących udział kobiet w uczelniach technicznych bądź ogólniej na typowo męskich kierunkach kształcenia, które konsekwentnie uświadamiają młodym dziewczynom – już w wieku ponadgimnazjalnym – o możliwościach i korzyściach płynących z realizacji swoich zawodowych aspiracji w tego typu obszarach⁶⁵. To właśnie one towarzyszą przemianom w zakresie promowanych obszarów kształcenia. Ich głównym celem jest zachęcenie przyszłych studentek do podjęcia określonej – w tym wypadku nietradycyjnie kobiecej – drogi edukacyjnej. Doskonałym tego przykładem są wszelkiego rodzaju komunikaty reklamowe zamieszczone obecnie na stronach internetowych promujących konkretne akcje społeczne czy uczelnie wyższe, które mają na

⁶² Z. Melosik, *Edukacja uniwersytecka i procesy stratyfikacji społecznej*, Kultura-Społeczeństwo-Edukacja, 2013, 1, s. 21-22.

⁶³ J.S. McIlwee, J.G. Robinson, *Women in engineering*, s. 3.

⁶⁴ *Dziewczyny na Politechniki*, <http://www.dziewczynynapolitechniki.pl/2015/>, [dostęp: 15.08.2015]; Bianka Siwińska jest redaktorem naczelną Miesięcznika Edukacyjnego „Perspektywy”, inicjatorką wielu kampanii społecznych i projektów, które mają na celu wspierać rozwój zawodowy kobiet, tj. m.in. „Dziewczyny na Politechniki”, „Dziewczyny do Ścisłych” oraz „Lean in STEM”.

⁶⁵ *Kobiety na politechnikach*, Raport 2015, s. 4.

celu w sposób jednoznaczny zainteresować, zachęcić i w związku z tym w pewnym stopniu ukierunkować wybory młodych kobiet oraz ostatecznie przekonać je do studiowania konkretnych kierunków kształcenia. Przedmiotem moich analiz stały się zatem wybrane komunikaty reklamowe dostępne na stronach uczelni wyższych.

W podjętych analizach wykorzystane zostaną dwie koncepcje odnoszące się do tekstów kulturowych: intertekstualizm oraz teoria kodowania/dekodowania Stuarta Halla. Aby odwołać się do słów Zbyszka Melosika:

Kultura ma charakter intertekstualny. Stanowi ona niestabilny i nieustalony, dynamiczny układ znaczeń. Teksty kultury popularnej (...) nigdy nie są jednoznaczne i ostateczne; są natomiast pełne „luk”, „nieadekwatności” i „sprzeczności”⁶⁶.

W tym kontekście to, co relatywnie poprawne, słuszne i prawdziwe konstruowane jest poprzez odpowiednio interpretowane i odczytywane teksty kulturowe i ich konteksty tworzące całą rzeczywistość kulturową. Owe znaczenia nadawane są przez odbiorców, bowiem nie istnieje odgórnie narzucony sposób rozumienia, interpretowania i wnioskowania „tekstów”, jakich dostarcza nam kultura. Każdy z nas stanowi zatem istotne, kluczowe ogniwo, narzędzie dekodujące i kodujące wszystkie bodźce, informacje – teksty, które samodzielnie wybiera i interpretuje. W ten sposób konstruowana rzeczywistość społeczna staje się odbiciem naszych interpretacji i znaczeniowych odniesień względem różnych obszarów rzeczywistości społeczno-kulturowej. Wspomniane dekodowanie i kodowanie nierozzerwalnie łączą się z teorią Stuarta Halla, dotyczącą konieczności negocjowania znaczeń zawartych w tekście. Odbiorca tekstu, w ujęciu tego autora, nie jest pasywnym, biernym niemającym zdania elementem prostego, wbrew pozorom, schematu: komunikat(tekst)-odbiorca-kontekst. Stanowi on aktywne i twórcze ogniwo, które, poprzez własne doświadczenia, hierarchię wartości, wyznawane zasady i socjalizację, akceptuje dany tekst, informację bądź świadomie – poprzez wspomniane wyżej czynniki – ją odrzuca⁶⁷. Wyróżnia on trzy strategie czytania „tekstów kulturowych”: dominującą, negocjującą i opozycyjną⁶⁸. Pierwsza z nich odnosi się do pełnej akceptacji treści i przekazu zawartego w „tekście”. Drugi – do akceptacji treści, jednak z uwzględnieniem własnej pozycji i punktu widzenia, która zwiększa dystans interpretacyjny. Trzeci typ stanowi bezwzględna forma odrzucenia treści zawartej w „tekście”. Potwierdzeniem tego są słowa Johna Fiske:

⁶⁶ Z. Melosik, *Postmodernistyczne kontrowersje wokół edukacji*, Toruń-Poznań 1995, s. 225.

⁶⁷ S. Hall, *Kodowanie i dekodowanie*, przekł. W. Lipnik, I. Siwiński, Przekazy i Opinie, 1987, 1-2, s. 58-71.

⁶⁸ S. Hall, *Encoding/decoding*, [w:] *Culture, Media, Society*, London 1980, s. 136-137.

W sposób dominujący czyta widz, który akceptuje ideologię dominującą i podmiotowość, którą ona produkuje. W sposób negocjujący czyta widz ogólnie akceptujący dominującą ideologię, ale który potrzebuje jej nieznacznego odchylenia, aby uwzględnić swoją pozycję społeczną. To odchylenie może zawierać elementy sprzeciwu wynikające z dostrzegania obszarów konfliktu między konstrukcjami dominującej ideologii a bardziej materialną konstrukcją społecznego doświadczenia widza. I wreszcie, istnieją jeszcze sposoby lektury tych, których sytuacja społeczna stawia w opozycji wobec ideologii dominującej – te czytania określane są mianem opozycyjnych⁶⁹.

W przypadku wybranych komunikatów reklamowych analizie poddane zostaną wizerunki prezentowanych w nich kobiet, realizujących się w męskich dziedzinach kształcenia w kontekście nadawanych im znaczeń.

W celu uporządkowania komunikatów kryjących się pod analizowanymi przekazami reklamowymi podjęłam próbę stworzenia typologii występujących w nich kobiet, którą będę posługiwała się w dalszej części tekstu. Wyróżniłam następujące 4 typy kobiet: specjalistka, partnerka, profesjonalistka, pasjonatka.

Specjalistka

Przykładem pierwszego typu kobiet – specjalistki może być grafika zamieszczona na stronie głównej Wydziału Matematyki i Fizyki Stosowanej Politechniki Rzeszowskiej, promująca nowy kierunek studiów – inżynierię medyczną. Godne zauważenia jest, iż na omawianej fotografii nie ma żadnego mężczyzny. Widzimy na niej dwie uśmiechnięte kobiety, o blond i rudych włosach, mające na sobie białe fartuchy laboratoryjne. Przed nimi znajdują się wysoce wyspecjalizowane urządzenia, m.in. aparatura medyczna, które są niezbędne w tej dziedzinie i którymi sprawnie posługują się obie panie. Postaci widniejące na niniejszej grafice wydają się pewne siebie, swoich umiejętności, a wykonywane zadania zdają się sprawiać im wiele radości i osobistej satysfakcji. Niewątpliwie, obraz ten stanowi zachętę i zarazem jednoznaczny komunikat, że wybierając ten kierunek, można (będąc kobietą) z powodzeniem radzić sobie z obowiązkami wynikającymi z jego specyfiki, odnosić sukcesy, a przy okazji doznać wielu chwil radości i satysfakcji⁷⁰. Zdjęcie o podobnym charakterze znajduje się na stronie internetowej jednej

⁶⁹ J. Fiske, *Brytyjskie badania kulturowe*, [w:] *Teledyskursy. Telewizja w badaniach współczesnych*, red. R.C. Allen, przekł. E. Stawowczyk, Kielce 1998, s. 206.

⁷⁰ *Wydział Matematyki i Fizyki Stosowanej Politechniki Rzeszowskiej*, <http://wmifs.prz.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].

z duńskich uczelni technicznych – Technical University of Denmark. Widnieje na nim kobieta o związanych w kucyk włosach, fartuchu i żarochronnych rękawicach. Spotykamy ją w trakcie pracy, kiedy używa skomplikowanych urządzeń i nowoczesnych technologii. Jej zaangażowanie, determinacja i skupienie podczas wykonywanej pracy, przy jednoczesnym uśmiechu widocznym na twarzy, świadczyć może również o satysfakcji z realizowanej drogi zawodowej, pasji i prawdopodobnym spełnieniu w tym, czym się zajmuje⁷¹. Obydwie fotografie przedstawiają kobiety doskonale przygotowane na radzenie sobie ze stojącymi przed nimi obowiązkami. Niestraszna im obsługa skomplikowanych urządzeń, a wręcz przeciwnie – praca z nimi staje się, o czym świadczy ich mimika, źródłem radości i satysfakcji. Przekaz zawarty w omawianych komunikatach reklamowych staje się swoistym potwierdzeniem złamania stereotypu mężczyzna-specjalista, mężczyzna-konstruktor i pozbawia ich monopolu dotyczącego umiejętności technicznych w zakresie wykorzystywania i posługiwania się specjalistycznymi urządzeniami, maszynami i nowymi technologiami (świadczy o tym popularność tego rodzaju komunikatów, które znajdziemy również na innych stronach uczelni i szkół wyższych, jak np. University of Technology w Sydney⁷² czy Seneca College w Kanadzie⁷³). W sposób jednoznaczny otwiera się tu przed kobietami nowe możliwości rozwoju, ukazując, że kompetentna obsługa wyspecjalizowanych urządzeń i sprawne korzystanie z najnowszych zdobyczy technologicznych to nie tylko męska rzecz. Jest to całkowicie sprzeczne z przekonaniem na temat porządku społecznego i obsługi urządzeń technicznych opisywanymi w *Męskiej dominacji* przez Pierre’a Bourdieu, który pisze w sposób następujący:

Porządek społeczny jest (...) olbrzymią machiną symboliczną wprowadzającą w życie i zatwierdzającą męską dominację, na której on sam jest oparty. Na porządek ów składają się: płciowy podział pracy – ścisła dystrybucja przypisanych każdej płci aktywności, miejsc, czasu, narzędzi⁷⁴, prawidłowości porządku fizycznego i społecznego narzucają więc istnienie dyspozycji wykluczających kobiety z najbardziej szlachetnych i prestiżowych prac⁷⁵.

---

⁷¹ Technical University of Denmark, <http://www.dtu.dk/english/Education>, [dostęp: 20.08.2015].

⁷² University of Technology Sydney, <http://www.uts.edu.au/future-students/science>, [dostęp: 20.08.2015].

⁷³ Seneca College Kanada, <http://www.senecacollege.ca/program/information-and-communications-technology.html>, [dostęp: 20.08.2015].

⁷⁴ P. Bourdieu, *Męska dominacja*, przekł. L. Kopiciewicz, Warszawa 2001, s. 17.

⁷⁵ Tamże, s. 33.

Niniejsza grafika zaprzecza ograniczonemu dostępowi kobiet do prac, narzędzi i zadań wykonywanych tradycyjnie przez mężczyzn, stanowiąc swoiste potwierdzenie umiejętności kobiet w takich obszarach i dziedzinach. Dzięki tego typu komunikatom kobiety w sposób jednoznaczny zostają do wartościowane i docenione, a zarazem wpisane w dyskurs kobiety-specjalistki w obszarach typowo męskich wywodzących się z grupy STEM. Analizując tego typu grafiki, nie sposób nie wspomnieć o hasle promowanym nie tak dawno przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, które brzmi: „Nie wychodź za informatyka! Zostań nim!”⁷⁶ i które staje się doskonałym potwierdzeniem dla tego, wyróżnionego przeze mnie, typu kobiet.

Partnerka

Kolejny przykład to strona Wyższej Szkoły Techniczno-Przyrodniczej w Poznaniu, a na niej fotografia promująca studia inżynierskie. Widnieją na niej dwie postaci – kobieta i mężczyzna odziani w ubrania robocze, odbłaskowe kamizelki z ochronnymi kaskami, charakterystycznymi dla osób pracujących w budownictwie. Obydwie osoby znajdujące się na zdjęciu trzymają wspólnie wielki arkusz papieru – prawdopodobnie plan budowy, schemat konkretnych prac jakie będą nadzorować i który wspólnie analizują. Na twarzy mężczyzny widnieje delikatny uśmiech. Kobieta z kolei patrzy przed siebie, z podobnym uśmiechem, w sposób spokojny i pewny siebie. Patrząc na niniejszą grafikę można odnieść wrażenie, że obydwie osoby są pewne swoich kwalifikacji i umiejętności. Szczególnie wartą zauważenia cechą charakterystyczną, którą niewątpliwie należy wskazać analizując to zdjęcie, jest partnerstwo. Wydawać by się mogło, że zestawienie kobiety i mężczyzny, trzymających wspólnie jeden plan, schemat-narzędzie potrzebne im do pracy, które podlega ich wspólnej analizie, staje się konkretnym komunikatem, że bez względu na to, czy jest się kobietą czy mężczyzną można odnieść sukces. Nawet w takim – typowo męskim – zawodzie. Oprócz funkcji informacyjnej, która ma zachęcić przyszłych studentów, w tym również dziewczęta do realizowania się w dziedzinach inżynieryjnych, w tym w takich obszarach, jak budownictwo (potwierdzając współczesne przesunięcie granic) staje się potwierdzeniem równości płci, takich samych kompetencji posiadanych przez kobiety i mężczyzn, jest również komunikatem promującym współdziałanie dla dobra wspólnego celu⁷⁷.

⁷⁶ Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, http://www.informatyka.ukw.edu.pl/files/plakat_02.pdf, [dostęp: 20.08.2015].

⁷⁷ Wyższa Szkoła Techniczno-Przyrodnicza w Poznaniu, <http://wstp.com.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].

Kolejny przykład w obrębie tego typu znajduje się na stronie Hochschule Furtwangen Universität w Niemczech. Grafika dotyczy promocji jednego z najbardziej unikatowych kierunków, jakie oferuje ta uczelnia – inżynierii międzynarodowej (*international engineering*). Na omawianej grafice widnieją trzy postaci – dwóch mężczyzn i kobieta. Na pierwszy plan wysuwa się para wspólnie poznająca najnowszy sprzęt technologiczny. Osoby te starają się poprzez manipulację i próby obsługi urządzenia wspólnymi siłami „rozpracować” jego funkcje. Zaciekawienie obu postaci, a przede wszystkim uśmiech widniejący na twarzy kobiety, może z jednej strony świadczyć o zainteresowaniu wspomnianą zdobyczą technologiczną, z drugiej z kolei, poprzez obecność zarówno kobiety jak i mężczyzny, potwierdzać ich równe szanse w zakresie zdobywania wiedzy na tym kierunku oraz takich samych możliwości rozwoju w ramach studiowanej dziedziny⁷⁸. Reklama ta stanowi doskonałą egzemplifikację równych możliwości i posiadania takich samych predyspozycji bez względu na płeć. Równocześnie obydwa przykłady, poprzez treści w nich zawarte, zaprzeczają dyskursowi męskiej dominacji i patriarchalnego układu ról społecznych. Bezsprzecznie mamy tutaj do czynienia ze zjawiskiem uniformizacji zachowań oraz predyspozycji zawodowych kobiet i mężczyzn, którzy stają się coraz bardziej sobie równi.

Przekazy tego typu mogą stanowić zachętę dla kobiet, które obawiają się segregacji zawodowej, konkurencyjności i rywalizacji z mężczyznami oraz trwają w silnym przeświadczeniu, że są oni lepsi, bardziej kompetentni i w sposób wyłączny predysponowani do realizacji swoich zawodowych aspiracji w tego typu obszarach.

Profesjonalistka

Trzeci wyróżniony przeze mnie typ kobiet to kobieta-profesjonalistka. Niezwykle ciekawym tego przykładem jest zdjęcie umieszczone na stronie Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Jest ono efektem nałożenia na siebie dwóch, przeciętych wzdłuż zdjęć tej samej kobiety. W efekcie ukazuje nam się jedna postać w dwóch odsłonach – prywatnej i zawodowej. Zaprezentowana kobieta z jednej strony stanowi wizerunek perfekcyjnej pani żołnierki w mundurze i czapce garnizonowej Marynarki Wojennej o nienaganym wizerunku, o czym świadczą spięte włosy, dyskretny makijaż i brak biżuterii. Druga połowa grafiki to wersja cywilna. Przystawia tę samą kobie-

---

⁷⁸ Hochschule Furtwangen Universität, <http://en.hs-furtwangen.de/faculty/hfu-business-school/international-engineering-bachelor.html>, [dostęp: 20.08.2015].

tę w codziennym, nieco imprezowym stroju. Odziana jest w czarny top, bolerko ze zwierzęcym motywem w tzw. panterkę, natomiast na jej szyi znajduje się długi naszyjnik ze sporych rozmiarów okrągłym wisiorkiem. Na twarzy analizowanej postaci możemy zauważyć wyraźny, perfekcyjnie wykonany makijaż, na który składają się mocno podkreślone oczy i usta, natomiast na głowie długie brązowe, kręcone włosy. Na obu połówkach zdjęcia kobieta się uśmiecha, jednak na tym w wersji cywilnej jej uśmiech jest nieco większy i śmielszy. Analizowana grafika w sposób perfekcyjny ukazuje dwoistość natury kobiecej. Poprzez zestawienie dwóch wersji tej samej osoby – wizerunku prywatnego i zawodowego – jawi nam się ona jako postać perfekcyjnie realizująca obie role, zarówno w zakresie wykonywanego zawodu, o czym świadczy przyjęcie żołnierskich norm, standardów, kultury, które wpływają na jej ostateczny obraz w tej przestrzeni, jak i w kontekście prywatnym, gdzie może sobie pozwolić na większą swobodę w zakresie autoprezentacji, o czym świadczy swobodny strój i mocny makijaż. To również dowodzi, że i w tej przestrzeni potrafi ona dostosowywać się do wymagań, norm i zasad, które w niej panują. Komunikatem, jaki manifestuje niniejsza grafika i który przychodzi na myśl podczas analizy tego plakatu, jest perfekcjonizm – w każdej przestrzeni i w każdym wymiarze. To także informacja, że można równie dobrze radzić sobie w wielu wymiarach i kontekstach kobiecej egzystencji, nie tracąc przy tym kobiecości, esencjalnie przypisanych cech i własnej tożsamości⁷⁹. Treści zawarte w tychże komunikatach reklamowych zdają się manifestować, iż wybranie typowo męskiego zawodu nie jest równoznaczne ze staniem się mniej kobietą kobietą. Pełna realizacja w męskiej dziedzinie nie zabiera niczego z kobiecości, a wręcz przeciwnie – może wzbogacić kobiecą osobowość o dodatkowe cechy, doświadczenia i umiejętności. Poddając analizie ten typ komunikatów, można dojść do wniosku, iż promują one nowy obraz kobiety współczesnej – hiperwoman – radzącej sobie w każdej życiowej sytuacji z równie wysoką skutecznością.

Niniejsza grafika staje się również swoistym zaprzeczeniem „lęku przed maskulinizacją”. C. Fuchs Epstein zwraca uwagę, że współczesna kobieta stoi w konflikcie oczekiwań społecznych. Z jednej strony wymaga się od niej, aby pozostała wierna wizerunkowi esencjalnie rozumianej kobiecości, z drugiej jednak – winna pozostać profesjonalistką, doskonale wywiązującą się ze wszystkich obowiązków i powinności w ramach realizowanych przez nią ról, np. zawodowych (co nierozdzielnie związane jest z posiadaniem

---

⁷⁹ Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, <http://www.amw.gdynia.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].

odpowiednich – najczęściej tradycyjnie męskich – atrybutów osobowościowych w walce o sukces społeczny). Postać zaprezentowana na niniejszej grafice ukazuje kobietę, która nie boi się utraty własnej kobiecości. Jej zadaniem jest przekonanie młodych dziewczyn, że profesjonalizm nie stoi w konflikcie z byciem kobietą (w esencjalnym rozumieniu) kobietą, lecz staje się jej niezwykle wartościowym i społecznie aprobowanym dopełnieniem⁸⁰.

Przekazy reklamowe tego typu stanowią zatem doskonały czynnik motywacyjny dla kobiet, które wątpią, czy wstępując na drogę edukacji wyższej w zakresie męskich dziedzin kształcenia pogodzą wszystkie role społeczne i zawodowe, czy będą w stanie równie dobrze radzić sobie na wielu płaszczyznach życia oraz czy nie utracą przy tym własnej tożsamości i esencjalnie rozumianej kobiecości. Zdają się krzyczeć – „Możesz, umiesz i potrafisz!” W końcu jesteś profesjonalistką.

Pasjonatka

Inny przykład analizowanego zjawiska stanowią wszelkiego rodzaju komunikaty reklamowe ukazujące kobiety jako pasjonatki. Potwierdzeniem tego są wspomniane już w pierwszej kategorii zdjęcia pochodzące ze stron internetowych Wydziału Matematyki i Fizyki Stosowanej Politechniki Rzeszowskiej oraz Uczelni Technicznej w Danii. Kolejnym przykładem potwierdzającym ten typ jest grafika umieszczona na stronie internetowej Politechniki Wrocławskiej. Widnieją na niej trzy osoby – dwie kobiety i jeden mężczyzna, ujęci w nieco humorystycznym kontekście. Pierwsza od lewej kobieta to szalona naukowiczka, pracownik laboratorium, która z wielką pasją, błyskiem w oczach i jednocześnie szerokim uśmiechem dokonuje doświadczeń chemicznych, polegających na łączeniu różnorodnych, z pewnością niebezpiecznych, substancji. Jej pozostające w nieładzie, naelektryzowane włosy stają się dodatkowym potwierdzeniem zaangażowania w pracę, wykonywanymi działaniami i chęcią osiągnięcia celu – być może wielkiego naukowego odkrycia w studiowanej dziedzinie. Zdjęcie drugiej kobiety, znajdującej się po prawej stronie analizowanej grafiki, wskazuje, iż mamy do czynienia ze studentką nauk ścisłych, prawdopodobnie matematycznych. Tym razem widzimy pełną skupienia, poważną i zdeterminowaną kobietę podczas dokonywania prawdopodobnie skomplikowanych (o czym świad-

---

⁸⁰ C.F. Epstein, *Woman's Place. Options and Limits in Professional Careers*, Berkeley 1973, s. 22-23, za: A. Gromkowska-Melosik, *Sukces edukacyjno-zawodowy*, s. 77-78.

czy jej mimika) wymiarów i obliczeń. Spięte włosy, a w nich ołówki świadczą o tym, że w każdym momencie jest ona przygotowana do pracy, do zapisu kolejnych ustaleń oraz zaktualizowania otrzymanych wyników. Kobieta trzyma w dłoni dużych rozmiarów drewnianą ekierkę, która zapewne jest niezbędnym narzędziem do wykonywanej w tym momencie pracy⁸¹. Niniejsze grafiki, choć w sposób nieco groteskowy, stają się komunikatem informującym i zarazem przekonującym potencjalne przyszłe studentki, że nauki ścisłe i techniczne mogą być ciekawą przygodą. Ukazują, że są one równie atrakcyjnymi dziedzinami kształcenia, w których można rozwijać i rozbudzać swoje pasje, aspiracje i szerokie zainteresowania. Mają na celu przekonać kobiety, że nauki ścisłe da się lubić i mogą one stanowić równie absorbujące wypełnienie kobiecej egzystencji. Przełamują stereotyp, iż nauki ścisłe są tylko dla mężczyzn i tylko mężczyznom mogą sprawiać radość i satysfakcję. Humorystyczne ujęcie niniejszej tematyki ma za zadanie ośmielić przyszłe studentki do spróbowania swoich sił w takich kierunkach, ukazać nauki ścisłe w bardziej „oswojonej” formie (co stanie się niewątpliwym przyczynkiem do budowania przez nie pewności siebie i doskonalenia umiejętności w stereotypowo męskich dziedzinach) oraz, w konsekwencji, przekonać młode dziewczyny do podjęcia nauki właśnie w tych obszarach.

Podejmując analizę komunikatów reklamowych zachęcających kobiety do realizowania się w typowo męskich dziedzinach kształcenia, warto wspomnieć również o innej ciekawej tendencji, jaką można zaobserwować na stronach uczelni wyższych technicznych w kraju i za granicą. Powszechnym zwyczajem szkół wyższych jest zamieszczanie na swoich stronach internetowych zdjęć prezentujących grupę swoich studentów. Okazuje się, iż na wielu grafikach tego typu znajdujących się na stronach promujących uczelnie techniczne, m.in. na stronie polskich szkół wyższych, np.: Politechniki Koszalińskiej⁸², Politechniki Rzeszowskiej⁸³, czy Politechniki Białostockiej⁸⁴, jak również zagranicznych, jak np.: Helsinki Metropolia University of Applied Sciences⁸⁵ oraz ParisTech (Institut des Sciences et Technologies de Paris – Paris Institute of Technology)⁸⁶ większość osób znajdujących się na fotografii stanowią kobiety. Owa supremacja kobiet na banerach i w spotach reklamowych może stanowić (choć nie bezpośrednio) kolejny bodziec za-

⁸¹ Politechnika Wroclawska, <http://www.pwr.wroc.pl/index.dhtml>, [dostęp: 20.08.2015].

⁸² Politechnika Koszalińska, <http://www.tu.koszalin.pl/kat/163>, [dostęp: 20.08.2015].

⁸³ Politechnika Rzeszowska, <https://portal.prz.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].

⁸⁴ Politechnika Białostocka, <http://pb.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].

⁸⁵ Helsinki Metropolia University of Applied Sciences, <http://www.metropolia.fi/en/academics/degree-programmes-in-english/>, [dostęp: 20.08.2015].

⁸⁶ ParisTech- Paris Institute of Technology, <http://paristech.fr/en/paristech-grandes-%C3%A9coles/%C3%A9cole-polytechnique>, [dostęp: 20.08.2015].

chęcący kandydatki na studia, by znalazły się w gronie studentów właśnie tej uczelni. Widok innych młodych dziewczyn realizujących się na typowo męskich kierunkach ośmiela przyszłe studentki, aby również spróbowały swoich sił. Fakt, iż na zdjęciach jest więcej kobiet, daje im dodatkowo poczucie, że nie będą osamotnione, a nawet że dziewczęta stanowią stosunkowo liczną grupę wśród studentów danej uczelni. Przekaz zawarty w tego typu komunikatach może po raz kolejny stanowić zaprzeczenie dla wyraźnego podziału na kierunki męskie i kobiece oraz prowadzić do wniosków, że takich (męskich) już w praktyce nie ma.

Zakończenie

W obecnych czasach coraz mniej dziwi już widok wykwalifikowanej kobiety inżynier, kobiety „budowniczej” nowych hal usługowych, wieżowców oraz nadzorujących sieci przebudowań ulicznych i miejskich modernizacji. Nie są też zaskoczeniem kobiety odbywające służbę wojskową, cywilną bądź konstruuujące coraz doskonalsze rozwiązania technologiczne. Niniejszym przemianom współczesności towarzyszą liczne strategie ekonomiczne, edukacyjne i społeczne, które mają swoje odzwierciedlenie również w komunikatach reklamowych. W niniejszym artykule poczyniłam próbę przedstawienia własnej typologii w kontekście różnych reprezentacji kobiet w ramach podjętego zagadnienia. To jedynie wybrane typy, bowiem nie ulega wątpliwości, iż istnieje znacznie więcej kontekstów i wymiarów, w jakie uwikłany jest wizerunek kobiety realizującej się w tradycyjnie męskich dziedzinach studiowania. Należy raz jeszcze zwrócić uwagę, iż interpretacja treści zawartych w tego typu przekazach reklamowych różni się w zależności od przyjętego punktu widzenia czy wyznawanych norm i wartości. Cytując T. Gmerka:

...reklama, a wraz z nią zawarty w niej wizerunek (...) [w tym wypadku kobiety – E.S.], jest skonstruowany społecznie na dwa sposoby – po pierwsze przez twórców reklam, po drugie przez ich „czytelników”. W obu przypadkach istnieje w reklamach ogromny (i często wewnętrznie sprzeczny) „potencjał znaczeń”⁸⁷.

Mam przy tym świadomość, że dokonana przeze mnie analiza nie jest w żadnym stopniu „zamknięta”. Stanowi ona moją subiektywną ocenę – w tym wypadku widzianą i dokonaną z perspektywy kobiety i studentki.

---

⁸⁷ T. Gmerek, *Dyskursy męskości w reklamie współczesnej*, [w:] *Kultura popularna i (re)konstrukcje tożsamości*, red. A. Gromkowska-Melosik, Poznań-Leszno 2007, s. 219.

Być może stanie się ona inspiracją do poszukiwania własnych znaczeń i interpretowania podobnych przekazów reklamowych, a także skłoni do dalszych refleksji nad promowanymi reprezentacjami kobiecości, w kontekście realizowania męskich zawodów, we współczesnym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni*, <http://www.amw.gdynia.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Anthias F., *Beyond Feminism And Multiculturalism: Locating Difference And The Politics Of Location*, Women's Studies International Forum, 2002, 25, 3.
- Bator J., *Feminizm, postmodernizm, psychoanaliza*, Wydawnictwo Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 2001.
- Bogucka M., *Gorsza płęć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2006.
- Bourdieu P., *Męska dominacja*, przekł. L. Kopciwicz, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
- Chadaj A., *O pierwszej kobiecie z dyplomem magistra inżyniera górnika*, *Górnictwo i Geoinżynieria*, 2009, 3.
- Conway D. (red.), *Free-Market Feminism*, Institute of Economics Affairs, London 1998.
- Czarnacka A., *Przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płęć*, [w:] *Dyskryminacja ze względu na płęć i jej przeciwdziałanie. Przewyciężanie barier na drodze równości kobiet i mężczyzn w Polsce*, Warszawa 2004, s. 27-31 http://www.bezuprzedzen.org/doc/Dyskryminacja_ze_wzgledu_na_plec_i_jej_przeciwdzialanie.pdf, [dostęp: 15.07.2015].
- Czarnacka A., *Encyklopedia gender. Płęć w kulturze*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014.
- Dziewczyny na Politechniki*, <http://www.dziewczynynapolitechniki.pl/2015/>, [dostęp: 15.08.2015].
- Dziewczyny na politechniki. Raport 2012*, <http://www.dziewczynynapolitechniki.pl/2012/pdfy/raport2012.pdf>, [dostęp: 15.08.2015].
- Epstein C.F., *Woman's Place. Options and Limits in Professional Careers*, Berkeley 1973.
- Fiske J., *Brytyjskie badania kulturowe*, [w:] *Teledyskursy. Telewizja w badaniach współczesnych*, red. R.C. Allen, przekł. E. Stawowczyk, Wydawnictwo Szumacher, Kielce 1998.
- Gmerek T., *Dyskursy męskości w reklamie współczesnej*, [w:] *Kultura popularna i (re)konstrukcje tożsamości*, red. A. Gromkowska-Melosik, Wyższa Szkoła Humanistyczna, Poznań-Leszno 2007.
- Gontarczyk E., *Kobiecość i męskość jako kategorie społeczno-kulturowe w studiach feministycznych. Perspektywa socjologiczno-pedagogiczna*, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 1995.
- Gray J., *Mężczyźni są z Marsa, Kobiety z Wenus*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2008.
- Gromkowska A., *Kobiecość w kulturze globalnej. Rekonstrukcje i reprezentacje*, Wydawnictwo Wolumin, Poznań 2002.
- Gromkowska-Melosik A., *Pat socjalizacyjny? Kontrowersje wokół społecznych konstrukcji kobiecości i męskości*, [w:] *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty*, red. M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak, t. 5, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010.

- Gromkowska-Melosik A., *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Gromkowska-Melosik A., *Sukces edukacyjno-zawodowy i problem maskulinizacji kobiet*, [w:] *Tożsamość w społeczeństwie współczesnym: pop-kulturowe (re)interpretacje*, red. A. Gromkowska-Melosik, Z. Melosik, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Gromkowska-Melosik A., *Kobieta epoki wiktoriańskiej. Tożsamość, ciało i medykalizacja*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Hall S., *Encoding/decoding*, [w:] *Culture, Media, Society*, London 1980.
- Hall S., *Kodowanie i dekodowanie*, przekł. W. Lipnik, I. Siwiński, *Przekazy i Opinie*, 1987, 1-2. Helsinki Metropolia University of Applied Sciences, <http://www.metropolia.fi/en/academics/degree-programmes-in-english/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Historia Politechniki Lwowskiej*, <http://www.lwow.home.pl/pol.html>, [dostęp:15.07.2015].
- Hochschule Furtwangen Universität*, <http://en.hs-furtwangen.de/faculty/hfu-business-school/international-engineering-bachelor.html>, [dostęp: 20.08.2015].
- Hochschule für Technik and Wirtschaft Berlin*, <http://www-en.htw-berlin.de/>, [dostęp: 15.07.2015].
- Hopper E., *Educational Systems and Selected Consequences of Patterns of Mobility and Non-Mobility in Industrial Societies: A Theoretical Discussion*, [w:] *Readings in the Theory of Educational Systems*, red. E. Hopper, Hutchison and Company, London 1971.
- Hütter R., *Polytechnic University*, *First Things*, 2013, 237.
- Jade Hochschule*, <http://www.jade-hs.de/en/>, [dostęp:15.07.2015].
- Kaschack E., *Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1996.
- Kobiety na politechnikach*, Raport 2015, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Marzec 2015, http://dziewczynynapolitechniki.pl/2015/pdfy/Raport_Kobiety_na_politechnikach_2015.pdf, [dostęp: 26.08.2015].
- Kuźma-Markowska S., *Druga fala*, [w:] *Encyklopedia gender. Płeć w kulturze*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014.
- Löwy I., *Okowy rodzaju. Męskość. Kobiecość. Nierówność*, Oficyna Wydawnicza „Epigram”, Bydgoszcz 2012.
- Machaj I., *Męskość i kobiecość – społeczne definiowanie relacji*, [w:] *Męskość i kobiecość czy walka płci*, red. I. Machaj, R. Suchocka, Wydawnictwo Naukowe WSNHiD, Poznań 2009.
- Marshall B.L., *Snips and Snails and Theorists' Tales Classical Sociological Theory and The Making of "Sex"*, *Journal of Classical Sociology*, 2002, 2.
- McIlwee J.S., Robinson J.G., *Women in engineering. Gender, Power and Workplace culture*, State University of New York Press, New York 1992.
- Mead M., *Płeć i charakter*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, przekł. T. Hołówka, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1982.
- Melosik Z., *Postmodernistyczne kontrowersje wokół edukacji*, Wydawnictwo Edytor, Toruń-Poznań 1995.
- Melosik Z., *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*, Wydawnictwo Wolumin, Poznań 2002.
- Melosik Z., *Edukacja uniwersytecka i procesy stratyfikacji społecznej*, *Kultura-Społeczeństwo-Edukacja*, 2013, 1.
- Młodożeniec M., Knapieńska A., *Czy nauka wciąż ma męską płeć? Udział kobiet w nauce*, *Nauka*, 2013, 2.

- ParisTech- Paris Institute of Technology, <http://paristech.fr/en/paristech-grandes-%C3%A9coles/%C3%A9cole-polytechnique>, [dostęp: 20.08.2015].
- Politechnika Białostocka, <http://pb.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Politechnika Koszalińska, <http://www.tu.koszalin.pl/kat/163>, [dostęp: 20.08.2015].
- Politechnika Rzeszowska, <https://portal.prz.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Politechnika Wroclawska, <http://www.pwr.wroc.pl/index.dhtml>, [dostęp: 20.08.2015].
- Renzetti C.M., Curran D.J., *Kobiety mężczyźni i społeczeństwo*, przekł. A. Gromkowska-Melosik, red. naukowa Z. Melosik, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Reszke I., *Kształtowanie osobowości kobiet i jej wpływ na karierę*, Kobieta i Biznes, 1994, 2.
- Silim A., Crosse C., *Women in Engineering. Fixing The Talent Pipeline*, Report-Institute for Public Policy Research, London 2014, http://www.ippr.org/files/publications/pdf/women-in-engineering_Sept2014.pdf?noredirect=1, [dostęp: 18.07.2015].
- Schröder B., *Męskie zawody, damskie studia. Niemiecki sposób na gender*, przekł. A. Wojnarowska, <http://www.dw.de/m%C4%99skie-zawody-damskie-studia-niemiecki-spos%C3%B3b-na-gender/a-17406129>, [dostęp: 15.07.2015].
- Seneca College Kanada, <http://www.senecacollege.ca/program/information-and-communications-technology.html>, [dostęp: 20.08.2015].
- Szkolnictwo Wyższe w Polsce, Raport MNiSW 2013, https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59a1f6.pdf, [dostęp: 15.08.2015].
- Technical University of Denmark, <http://www.dtu.dk/english/Education>, [dostęp: 20.08.2015].
- The National Association for Choice in Education, <http://www.singlesexschools.org/research-brain.htm>, [dostęp: 15.07.2015].
- University of Technology Sydney, <http://www.uts.edu.au/future-students/science>, [dostęp: 20.08.2015].
- Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, http://www.informatyka.ukw.edu.pl/files/plakat_02.pdf, [dostęp: 20.08.2015].
- Wydział Matematyki i Fizyki Stosowanej Politechniki Rzeszowskiej, <http://wmifs.prz.edu.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Wyższa Szkoła Techniczno-Przyrodnicza w Poznaniu, <http://wstp.com.pl/>, [dostęp: 20.08.2015].
- Zimbaro P.G., Ruch F.L., *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 1996.
- Zwiech P., *Wertykalna segregacja płciowa w teoriach ekonomicznych na przykładzie państw Unii Europejskiej*, [w:] *Ekonomia i prawo*, red. B. Polszakiewicz, J. Boehlke, XII, 3, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013.